

Michał Rypiński, Strefa Kultywator, Poznań

Dźwięk jako element produktu turystycznego na wybranych przykładach

Słowa kluczowe: dźwięk, krajobraz dźwiękowy, cisza, hałas, produkt turystyczny

Streszczenie

Dźwięk powiązany z przestrzenią i czasem towarzyszy człowiekowi od zawsze. Odgłosy natury i cywilizacji, które towarzyszą codziennym obowiązkom, oraz muzyka, która może mieć moc łagodzenia obyczajów – to wrażenia słuchowe tak mocno związane z naszym życiem, iż przestają być zauważalne. Dźwięk kształtuje otoczenie, środowisko, a także nas samych. Turystyka trwale związana jest z dźwiękiem. Istnieje wiele rodzajów turystyki, która opiera się na dźwięku. Turystyka festiwalowa, religijna, obserwacja ptaków czy podróże po całym świecie w celu poznawania innych kultur, folkloru – to elementy, które kreuje, a także inspiruje, jako efekt wtórny dźwięk.

W artykule przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych wśród respondentów o wykształceniu muzycznym oraz wśród przyszłych touroperatorów. Podstawowym celem badań była próba ustalenia, czym dla ankietowanych jest dźwięk w aktywności turystycznej, a także jak kojarzony jest z turystyką oraz z produktem turystycznym. Realizacja badań pozwoliła na określenie dwóch perspektyw odniesienia – muzycznej oraz turystycznej. Owe badania były swoistą konfrontacją osób pojmujących dźwięk w turystyce w sposób *stricte* muzykologiczny z respondentami nastawionymi przede wszystkim na turystykę i rekreację.

Wstęp

Odgłosy natury i cywilizacji, które towarzyszą codziennym obowiązkom oraz muzyka, która może mieć moc łagodzenia obyczajów – to dźwięki, które są akompaniamentem w najróżniejszych sytuacjach, to wrażenia słuchowe, które docierają jako fala dźwiękowa do naszych uszu. Człowiek nieustannie przebywa w świecie dźwięków, o różnym natężeniu i barwie. Szum wiatru, szmer strumienia, szelest liści, wycie huraganów, trzaskanie piorunów, poszczekiwanie psów, ryk dzikich zwierząt, odgłosy bliższych i dalszych rozmów, wiele innych cichych i głośniejszych skrzypień, dudnień czy szmerów tworzy środowisko dźwiękowe naszego świata [Zwoliński 2004, s. 9]. To my, zanurzeni w świecie dźwięków, jesteśmy przez dźwięk kształtowani, a zarazem sami na niego wpływamy [Bernat 2008, s. 7]. Sebastian Bernat w tych słowach wskazuje jak bardzo dźwięk oddziałuje na nas i nasz świat. A także, iż nie możemy odizolować się od dźwięku, który powiązany jest z przestrzenią i czasem.

Dźwięki, które nas otaczają, można podzielić na różne kategorie, jak dźwięki mowy ludzkiej, odgłosy zwierząt, odgłosy przyrody, dźwięki wytwarzane przez urządzenia elektryczne i mechaniczne, a także dźwięki związane ze zjawiskiem muzyki wytwarzanej przez człowieka oraz wiele innych, które są tak mocno związane z naszym życiem, iż przestają być zauważalne.

Turystyka trwale związana jest z dźwiękiem. Kreację i realizację różnego rodzaju form turystyki implikuje obecność dźwięku jako elementu produktu turystycznego. Wieloskładnikowy charakter produktu turystycznego wyraża się faktem, iż jest on zbiorem użyteczności związanych z podrózkami turystycznymi. Dostępne na rynku dobra i usługi turystyczne umożliwiają planowanie, odbywanie, przeżywanie oraz gromadzenie doświadczeń z nimi związanych. Produkt turystyczny posiada bardzo złożony charakter, w szerszym ujęciu produkt turystyczny oprócz dóbr i usług posiada więcej składników, które można zaoferować turystom, m.in. walory dźwiękowe jako walory turystyczne,

które organizator sprzedaje turystom, choć najczęściej nie jest ich właścicielem [Kaczmarek, Stasiak, Włodarczyk 2010, s. 75].

Dźwięk – dyskusja terminologiczna

Człowiek ma i miał do czynienia z dźwiękiem od początku swego istnienia, słuch służy człowiekowi za podstawowy instrument poznawczy. Jest wiele definicji, które starają się określić, czym jest dźwięk.

Według typowych, podręcznikowych definicji, dźwięk to zaburzenie falowe w ośrodku sprężystym, zdolne do wywołania wrażenia słuchowego, a więc o częstotliwości mieszczącej się w zakresie 16-20 000 Hz. Ośrodkami rozchodzenia się dźwięku mogą być ciała stałe, ciecze i gazy. Dźwięk to drgania mechaniczne i fale w ośrodku sprężystym, w zakresie częstotliwości słyszalnym dla ucha ludzkiego [Michels 2002, s. 15].

S. Bernat [2008, s. 7], z perspektywy geografii, określa dźwięk, jako każde rozpoznawalne przez człowieka wrażenie słuchowe. Jednocześnie autor ten posługuje się w swej terminologii określeniami typowymi dla języka badawczego dziedziny geografii zajmującej się zjawiskami akustycznymi, jak np.: pejzaż dźwiękowy, krajobraz akustyczny, przestrzeń foniczna, warstwa dźwiękowa krajobrazu, klimat akustyczny. Bernat zauważa, iż tego typu pojęcia interdyscyplinarne, wzbudzają kontrowersje wśród badaczy, choć ostatecznie zostają ogólnie przyjęte i zdobywają akceptację.

Według ks. Andrzeja Zwolińskiego, (...) bodźcem odpowiadającym narządom słuchu człowieka jest fala dźwiękowa, wychodząca ze źródła dźwięku (np. gong, dzwon, głos ptaków) i rozchodząca się w gazach, cieczech i ciałach stałych. Głównym nośnikiem fal dźwiękowych jest powietrze, które przy źródle dźwięku jest naprzemiennie zagęszczane (wzrost ciśnienia) i rozrzedzane (obniżenie ciśnienia). Gdy wzrasta albo zmniejsza się, wówczas słyszany jest dźwięk niższy lub wyższy. (...) Tylko dźwięk o czysto sinusoidalnym przebiegu określany jest jako ton. Jednak ton większości źródeł dźwięku (np. instrumentów, śpiewu) składa się z kilku tonów o różnych częstotliwościach i amplitudach. Powstaje wówczas złożone, ale cechujące się pewną okresowością drganie, zwane dźwiękiem [2004, s. 12].

Takie określenia, jak wrażenie słuchowe, brzmienie czy ton, nieodzwrotnie kojarzone są z dźwiękiem, ponieważ określają go jako zjawiska fizyczne. Wrażenia słuchowe to odbiór dźwięku przez układ słuchowy. Dzięki bodźcom ze środowiska dźwięki, które docierają do mózgu jako impulsy nerwowe, pobudzają nasze zmysły poznawcze. Do naszych uszu docierają dźwięki proste – tony wywołane przez drgania proste, które transportuje fala o przebiegu sinusoidalnym [Drobner 1973, s. 40; Michels 2002, s. 12].

Powyższe przykładowe definicje dźwięku, poprzez swoje zróżnicowanie, ukazują jego autentyczną złożoność. Z jednej strony Bernat przedstawia dźwięk w ujęciu kulturowym i geograficznym. Nie opisuje on czysto fizycznej strony dźwięku, lecz formuje termin krajobrazu dźwiękowego, który przybliży problematykę dźwięku w krajobrazie. Przedstawia także szereg wymienionych wcześniej określeń z pogranicza akustyki i geografii, które, poprzez swoje szerokie spektrum znaczeniowe ukazujące wieloznaczność zjawiska dźwięku, będą istotne dla przedstawionych w niniejszej pracy badań. Ks. Andrzej Zwoliński, Mieczysław Drobner oraz Ulrich Michels przedstawiają definicje dźwięku z perspektywy akustyki muzycznej. W definicjach przez nich wskazanych, ujęte zostały fizyczne cechy dźwięku, których przywołanie ma przybliżyć formowanie dźwięku w powietrzu i przestrzeni.

Dźwięk w ujęciu społecznym

Przyjąć można, iż społeczeństwo XXI w. potrzebuje odprężenia, relaksu, ucieczki od codziennych obowiązków. Uciekamy przed cywilizacją oraz jej chorobami poprzez uspokajające właściwości, jakie mogą posiadać dźwięki. Dźwięki przyrody, kojące i przepełnione leczniczymi walorami, odnawiające nasze siły psychofizyczne, są dostępne za

wyciągnięciem ręki dzięki naturze i jej odgłosom. Potrafimy docenić spokój oraz ciszę, której tak często nam potrzeba.

1. Krajobraz dźwiękowy

Krajobraz jest pojęciem różnie interpretowanym – stosowanym zarówno w nauce, jak i potocznie. W ujęciu encyklopedycznym krajobraz definiuje się, że jest to (...) fizjonomia powierzchni Ziemi lub jej części – synteza wszystkich elementów przyrodniczych (głównie rzeźby terenu, wód, warunków klimatycznych, świata roślinnego i zwierzęcego) i działalności ludzkiej [*Encyklopedia popularna* 1980, s. 376].

Krajobraz dzieli się ze względu na stopień rozwoju gospodarki i interakcji z człowiekiem. Wyróżnia się cztery typy krajobrazu: pierwotny (bez ingerencji człowieka), naturalny (tylko częściowa ingerencja człowieka), antropogeniczny (gospodarka człowieka ingeruje w krajobraz), zdewastowany (ingerencja człowieka doprowadziła do zniszczenia krajobrazu oraz zachwiania równowagi biologicznej). W Europejskiej Konwencji Krajobrazu krajobraz to obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich [Bernat 2008, ss. 100-102].

Krajobraz to przestrzeń geograficzno-psychologiczna, jest on definiowany przez nasze odczuwanie. Poprzez naszą percepcję możemy uchwycić niezbędne informacje o krajobrazie, który nas otacza. Dzięki temu doświadczamy doznań estetycznych, a zarazem otwieramy drogę do kształtowania krajobrazu. Przeważającymi czynnikami, które dostarczają nam wrażeń estetycznych, są bodźce wizualne oraz dźwiękowe. Dźwięk to stały element krajobrazu i przestrzeni geograficznej. Dzięki dźwiękom przeżywanie, doświadczanie i badanie przestrzeni jest bogatsze i bardziej uduchowione. Jest to najsilniejszy bodziec, który pobudza naszą pamięć, skojarzenia z danym miejscem. Pojedyncze dźwięki, a przede wszystkim melodie, tworzą atmosferę miejsca, likwidują granice przestrzeni, kształtują charakter krajobrazu. Można wyróżnić dźwięki pierwszoplanowe (*soundmark, foreground*), a także dźwięki tła (*keynote sound, background*). Dźwięki pierwszoplanowe są krótkie, skupiają uwagę i są najczęściej przypisane do określonych sytuacji. Natomiast dźwięki tła są długie i nie przyciągają uwagi, lecz tworzą klimat miejsca. Dźwięk pełni rolę ważnego składnika, przez który doświadczamy krajobraz [Bernat 2008, ss. 100-102].

Krajobraz dźwiękowy według S. Bernata to kompleks elementów przyrodniczych oraz elementów wprowadzonych przez człowieka na naturalnie ograniczonym odcinku Ziemi, będący źródłem aktualnie postrzeganych dźwięków, reprezentujących określone cechy estetyczne i odpowiadających za uzupełnianie widoku o określone informacje. Krajobraz dźwiękowy to kolejna, tym razem dźwiękowa, warstwa krajobrazu. Można go zaprezentować na mapie w postaci spacerów dźwiękowych (*soundwalks*), które są aktywną formą odpoczynku oraz udziałem w krajobrazie dźwiękowym. Jednym z założeń spacerów dźwiękowych jest uwrażliwienie na dźwięk.

Krajobraz dźwiękowy jest charakterystyczny dla poszczególnych obszarów, jest elementem „ducha miejsca”, uzupełnieniem jego strony wizualnej. Dźwięki krajobrazu charakteryzują się tym, iż można utrwalić je za pomocą nagrania audio, które staje się pomocą naukową przy badaniach, pomiarach. Krajobraz dźwiękowy formuje wizerunek (*image*), znaczenie regionów geograficznych. Naukowcem, który badał krajobraz dźwięków, jest amerykański muzykolog, pedagog, kompozytor – Raymond Murray Schafer. Był on także twórcą nowego kierunku badań nad dźwiękiem – ekologii muzyki, której głównym założeniem jest ochrona środowiska przed hałasem. Właśnie Schafer inspirował takich badaczy i naukowców, jak S. Bernat, do analizy oraz badań nad dźwiękiem i krajobrazem. W ostatnim czasie widoczny jest wzrost zainteresowania badaniami nad krajobrazem dźwiękowym, bardzo możliwe, iż jest to efekt wszechobecnego hałasu, jako zagrożenia m.in. dla zdrowia w środowisku życia człowieka [Bernat 2008, ss. 103-105; www.krajobraz2007.republika.pl].

2. Muzykoterapia

Muzyka łagodzi obyczaje, ale także relaksuje, uspokaja i leczy. Współcześnie muzykoterapia jest metodą leczenia, którą wykorzystuje się w sektorze społecznym, wychowawczym i medycznym. Muzykoterapia, jako rodzaj leczenia poprzez zastosowanie muzyki, zyskała nie tylko oficjalny status medyczny i psychologiczny, ale również wymiar kulturalny oraz artystyczny. Już w czasach starożytnych korzystano z możliwości jakie daje muzyka w celach oczyszczenia. W Starym Testamencie królowi Saulowi, którego dopadło przynębienie, pomogła oraz wyleczyła gra Dawida na cytrze [I Księga Samuela 16, 14-22. *Stary Testament, Biblia Tysiąclecia* 2002].

Muzykoterapia to forma psychoterapii, rehabilitacji lub pomocy psychomuzycznej, która wykorzystuje dźwięk oraz muzykę – w każdej możliwej formie – jako środek wyrazu, komunikacji, strukturyzacji oraz analizy relacji. Stosowana jest zarówno indywidualnie, jak i grupowo, w pracy z dziećmi i osobami dorosłymi [Lecourt 2008, s. 6].

Najważniejszym czynnikiem muzykoterapii jest dźwięk, który wyzwala różne emocje. Muzykoterapię dzieli się na muzykoterapię aktywną i receptywną. Muzykoterapia aktywna to zajęcia fizyczno-terapeutyczne, na przykład gra na instrumentach, śpiew, ruch przy muzyce (taniec), spacer dźwiękowy (*soundwalks*) [Lecourt 2008, ss. 109-128]. Głównym celem spacerów dźwiękowych jest wyczerpanie osób biorących w nich udział na otaczające dźwięki i odgłosy natury, dzięki czemu stajemy się świadomi udziału dźwięku w równowadze środowiska oraz istoty wydawanych przez nas dźwięków, jak kroki czy głosy [Rogowski 2008, s. 65].

Drugi rodzaj muzykoterapii – muzykoterapia receptywna – charakteryzuje relaksacja przez muzykę, gdzie słuchaniu muzyki towarzyszą odpowiednie wizualizacje. Muzyka relaksacyjna odtwarzana w trakcie zajęć, to zwykle śpiewy ptaków, trzask ognia z kominka, śpiew delfinów, szumy mórz i drzew wkomponowane w delikatne brzmienie utworu, którego rytm to 60 uderzeń na minutę, ale często również muzyka klasyczna czy filmowa.

Istnieją także inne formy terapii związane z wykorzystaniem przyrody. Estetoterapia to terapia związana z przeżywaniem doznań, jak na przykład zachód słońca czy śpiew ptaków. Talasoterapia jest terapią wykorzystującą w leczeniu żywiół wody morskiej, morski klimat oraz nadmorskie plaże – na przykład nurkowanie z delfinami, śpiew delfinów czy spacer wieczorną porą po plaży. Hortikuloterapia z kolei to terapia związana z przebywaniem w ogrodzie przy pracy z roślinami. Wreszcie silvoterapia to terapia, gdzie głównym lekarstwem jest las oraz wszystkie jego komponenty (szum drzew, śpiew ptaków) oraz czynności z nim związane (spacer po lesie, zbieranie grzybów) [Lecourt 2008, ss. 133-138].

Muzyka relaksuje i jest znakomitą płaszczyzną kontaktu z przyrodą. Muzyka także uspokaja, podobnie jak cisza, która ostatnimi czasy zyskała nową wartość.

3. Cisza

Jedną z technik muzykoterapii może być cisza (względna, nie absolutna), która w rezultacie zmian i rozwoju cywilizacji stała się rzadkim zjawiskiem. Cisza uwrażliwia na subtelne, delikatne dźwięki, dla większości niesłyszalne. W ciszy słyszymy muzykę, odgłosy przyrody, drugiego człowieka, Boga.

Cisza jest drugim obliczem dźwięku, który ukazuje się w wielu różnych sytuacjach. Dźwięki, które słyszymy, pozwalają się ujawnić ciszy, wręcz ją tworzą [Jorasz 2010, s. 150]. Cisza jest szkołą słuchania [Bernat 2011, s. 195]. Dzięki ciszy dostrzegamy zjawiska dookoła nas, nasze zmysły wyostają się, czujemy się zdrowsi psychicznie.

Latem czy wiosną, będąc na łonie natury w lesie bądź w górach, mówimy – „jak tu cicho”. Spowodowane jest to faktem, iż słyszymy wtedy tylko odgłosy natury, a nie wszechogarniający nas hałas. *Pustelnia Złotego Lasu* w miejscowości Rytwiany to relaksacyjno-kontemplacyjne centrum terapeutyczne, którego hasło brzmi *Salus per Silentium* (zdrowie przez ciszę). Osoby, które przyjeżdżają do ośrodka w celach wypoczynkowych oraz

odnowy sił witalnych, to przede wszystkim ludzie cierpiący na choroby i schorzenia cywilizacyjne. Kompleks położony jest w sąsiedztwie lasów (buk, dąb, grab) oraz rzek. Już w wieku XVII dzięki wyjątkowości walorów przyrodniczych i krajobrazowych osiedlili się w tym miejscu pustelnicy. Przybywają tu osoby potrzebujące dźwięku, jakim jest cisza, oraz kontaktu z naturą.

Poszukiwacze ciszy wiedzą, że nie ma już na świecie miejsc w pełni niezmaconych przez człowieka i wytwarzanego przez niego hałasu. Colette Richard znalazła ciszę w górskich jaskiniach lub na ich szczytach, Gordon Hampton odkrył dosłownie kawałek ciszy w *Hoh Rain Rores*, który leży w Olympic National Park (Grecja). Nazwał to miejsce jednym całem kwadratowym ciszy. Ciszę powinniśmy chronić, ponieważ jest dobrem coraz rzadszym. Jest ona również elementem *sacrum*, wyrazem podziwu dla człowieka, szanując ciszę szanujemy nas samych [Bernat 2011, s. 196].

Na świecie organizowane są zajęcia z ekologii ciszy oraz ochrony środowiska, które mają uświadamiać dzieciom, dorosłym i młodzieży o tym, że cisza jest wartością bardzo cenną i trzeba ją chronić. Wystawy, prelekcje, publikacje, warsztaty, wykłady mają uprzytomnić jak ważną rolę odgrywa cisza.

W ustawie *Prawo ochrony środowiska* [2001, art. 3] wprowadzono status obszarów cichych. Obszar ten to taki, na którym nie występuje dopuszczalny poziom hałasu, a także obszar, którego nie dosięgają hałasy komunikacyjne, przemysłowe oraz rekreacyjno-wypoczynkowe. Również w miejscach rekreacyjno-wypoczynkowych wprowadzono możliwość wyznaczenia „strefy ciszy”, w której jest zakaz lub ograniczenie używania sprzętu wodnego napędzanego silnikiem spalinowym. Parki miejskie, skwery, ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne, miejsca religijne, deptaki spacerowe to przestrzenie miejskie, z definicji powinny być obszarami cichymi.

Tak jak wspomniano wcześniej, cisza to zjawisko coraz rzadsze w naszym świecie. Ochrona ciszy powinna być obowiązkiem wszystkich, tylko od nas samych zależy, jakie decyzje podejmiemy oraz jakie wnioski wyciągniemy, by krajobraz dźwiękowy pozostał w tej samej lub jeszcze lepszej kondycji. Cisza jest harmonią dźwięków, która prowadzi nas do innego, doskonalszego porządku.

Dźwięk jako element produktu turystycznego na wybranych przykładach

Wypoczywając – w górach, na plażach, w pięciogwiazdkowym hotelu – liczymy na niezapomniane chwile i beztroski odpoczynek. Lecz bez dźwięku wody, szumu drzew i wiatru, który tworzy tło, ów wypoczynek stałby się już nie tym samym. Niezauważalny, a tworzący klimat miejsca, dźwięk jest elementem produktu turystycznego. Nieodczony, błahy, prosty dźwięk, dzięki któremu czujemy się lepiej, odnawia nasze siły psychofizyczne.

Złożoność produktu turystycznego jest bardzo szeroka i zawiera sporo składników, takich jak dobra materialne i niematerialne, czyli usługi. Dźwięk jest jedną z usług, która najczęściej nie jest własnością organizatora lub osoby odpowiedzialnej za organizację różnego rodzaju aktywności turystyczno-rekreacyjnej. Dźwięk jest spójny z ofertą turystyczną oferowaną konsumentom, ponieważ jest stałym elementem produktu turystycznego licznych form turystyki.

Jak wspomniano, jest wiele dźwięków, które kształtują nasze otoczenie, przestrzeń, np. dźwięki przyrody, dźwięki działalności człowieka [Bernat 2008, s. 7]. Otoczeni jesteśmy dźwiękami, dzięki którym relaksujemy się, odnawiają się nasze siły biopsychofizyczne. Dźwięki są często charakterystycznym atrybutem różnych form turystyki.

1. Obserwacja ptaków (ang. *birdwatching*)

Obserwacja ptaków, jest aktywnością turystyczno-rekreacyjną. Dla jednych to swoiste hobby, lecz dla prawdziwych pasjonatów, nazywanych ptasiarzami, jest to coś o wiele więcej niż tylko zamiłowanie. W odróżnieniu od ornitologów, ptasiarze są amatorami i nie prowadzą

badania naukowych. Dla nich obserwacja ptaków to przede wszystkim ciekawe doznania estetyczne, relaks, a także aktywność turystyczna, ponieważ obserwują ptaki w najróżniejszych zakątkach świata. Na świecie jest wielu obserwatorów ptaków, którzy zakładają portale oraz strony internetowe. Nie tylko są one źródłem informacji dla innych zapalonych obserwatorów, ale dokumentują wyprawy do różnych krajów za śpiewem, wyglądem, obyczajami ptaków [www.birdwatching.pl]. Obserwacja jest techniką zbierania materiałów, jest ona uniwersalnym sposobem badań, dzięki którym ptasiarze zbierają informacje o ptakach, nagrywają ich śpiew, który odgrywa największą rolę w ich komunikacji dźwiękowej.

Odgłosy wydawane przez ptaki są bardzo zróżnicowane, potrafią być subtelne i ciche, a także natarczywe i głośne. Ptaki potrafią używać dwóch strun głosowych jednocześnie, przez co ptak może śpiewać dwie różne melodie naraz.

Do obserwacji ptaków potrzebna jest przede wszystkim lornetka, umożliwiająca dokładniejszą analizę danego ptaka. Obserwator, który nagrywa śpiewy ptaków, potrzebuje również sprzętu, np. dyktafonu. W miejscach, które przeznaczone są do obserwacji często ustawione są specjalne platformy czy wieże obserwacyjne. Miejsca, które przede wszystkim sprzyjają obserwacji, to tereny wodne, wodno-błotne, łąki, skraje lasów, tereny górskie, czyli obszary o zróżnicowanym charakterze. W Polsce terenami przede wszystkim odwiedzanymi przez ptasiarzy są parki narodowe, np. Biebrzański Park Narodowy, Park Narodowy Ujścia Warty, a także Zbiornik Jeziorsko, Puszcza Białowieska, Tatry [Kruszewicz 2005, ss. 11-15]. Na świecie organizowane są różne wyprawy w odległe miejsca w celu obserwacji ptaków oraz nasłuchiwanie ich śpiewu. Grupa ptasiarzy, tworzących stronę BirdWatching.pl, opisuje na niej wyprawy do najróżniejszych miejsc na Ziemi, np. Irlandii, Północnej Arizony, Południowej Kalifornii, Gruzji, Chin, Norwegii czy Finlandii. Opisują również doświadczenia z podróży oraz ptaki i ich odgłosy czy wygląd. Ptaki rozpoznają przede wszystkim po odgłosach, śpiewie, jaki wydawały. Coraz więcej ofert turystycznych wykorzystuje motyw obserwacji ptaków. Ptasie safari, bo tak się nazywa dwugodzinna wycieczka organizowana w pobliżu Nordkapp w Norwegii, gwarantuje niezapomniany czas w towarzystwie największej kolonii ptaków atlantyckich. Ptasie safari to wycieczka na pokładzie statku, gdzie dookoła pływają, fruwały, rozmnażają się kolonie ptaków morskich [www.birdsafari.com/Polish_BirdSafari.pdf; www.birdwatching.pl]. Dla potrzeb obsługi tej oferty powstała infrastruktura hotelowa oraz gastronomiczna, która jest pozytywnym czynnikiem sprzyjającym uprawianiu turystyki w tym regionie.

2. Audiowizualny projekt Tonopolis

Innym produktem, związanym z turystyką oraz z dźwiękiem, jest audiowizualny projekt o nazwie Tonopolis. Autorami projektu są Ewa i Jacek Doroszenko (duet artystów wizualnych) oraz Rafał Kołacki (artysta dźwiękowy, muzyk).

Tonopolis to dźwiękowa wyprawa po jednym z najpiękniejszych miast Polski – Toruniu. Projekt przybliża charakter miasta poprzez animację, fotografię, a przede wszystkim dźwięk, który jest stałym elementem Tonopolis. Projekt stworzony przez troje artystów może służyć jako mapa dźwiękowa, spacer audiowizualny czy niepowtarzalny przewodnik po Toruniu. Na owym dźwiękowym spacerze można usłyszeć typowe dla dużego miasta odgłosy ulicy, dworca, parku, a także dźwięki, które kojarzone są wyłącznie z Toruniem, na przykład dzwony toruńskich kościołów, rynek Staromiejski, różnego rodzaju imprezy okolicznościowe związane z Mikołajem Kopernikiem. Głównym celem, dzięki któremu powstał projekt Tonopolis, była identyfikacja krajobrazu dźwiękowego Torunia i zbliżenie odbiorcy do niego, a także przypisanie dźwięków do poszczególnych miejsc [Kołacki 2011, ss. 1-7; www.cowtoruniu.pl; www.tonopolis.pl].

Projekt dźwiękowy Tonopolis jest niestandardowym przewodnikiem łączącym dźwięk z walorami turystycznymi miejsca oraz z animacjami pozwalającymi na jeszcze większe

uwydatnienie przestrzeni miasta. Strona internetowa www.tonopolis.pl oraz jej mapa dźwiękowa stała się nie tylko praktycznym urządzeniem, lecz także wizytówką, która promuje całe miasto, jego historię, zabytki, walory turystyczne. Poprzez dźwięki oraz fotografie eksponuje także „ducha miejsca”, który jest szczególnie ważnym czynnikiem w budowaniu infrastruktury turystycznej [Kołacki 2011, ss. 1-7].

3. Turystyka religijna

Duch miejsca wszechobecny jest również w miejscach kultu religijnego. Miejsca związane z obecnością świętych, obiekty sakralne, imprezy o charakterze religijnym czy też groby ludzi kanonizowanych, to główne cele związane z sektorem turystyki, jakim jest turystyka religijna. Wspólnym celem dla pielgrzymów jest dotarcie do miejsc, obiektów świętych, ważnych w ich religii oraz udział we wspólnych nabożeństwach, modlitwach, którym towarzyszy śpiew oraz zachowania charakterystyczne dla danej religii. Pielgrzymi uprawiający turystykę religijną podróżują z powodów osobistych – mogą być to narodziny dziecka, strata ważnej osoby czy chęć modlitwy w miejscu, gdzie przebywał religijny autorytet lub w których zdarzały się cudowne ozdrowienia [www.mfiles.pl/pl/index.php/Turystyka_religijna]. Istnieje wiele miejsc świętych na świecie związanych z różnymi religiami. Dla religii chrześcijańskiej ważnymi miejscami związanymi z objawieniami oraz z obecnością świętych są m.in. Lourdes we Francji, Medziugorie w Bośni i Hercegowinie, Fatima w Portugalii, Rzym i Asyż we Włoszech, Santiago de Compostela w Hiszpanii. W Polsce miejscami z bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą religijną, do których uczęszczają pielgrzymki z całego świata, są Sanktuarium Maryjne w Licheniu, Jasna Góra w Częstochowie, Pomnik Chrystusa Króla w Świebodzinie. Fenomenem miejscowości Świebodzin jest największy w Polsce pomnik Jezusa, dzięki któremu mała miejscowość zamieniła się w atrakcyjne pod względem religijnym i turystycznym miejsce z setkami pielgrzymów z całej Polski.

Dla judaizmu najważniejszymi miejscami pielgrzymek i modlitw są Ściana Płaczu w Jerozolimie oraz Safed w Galilei. W kulturze islamu obowiązkiem jest przynajmniej raz w życiu wybrać się na pielgrzymkę do Mekki w Arabii Saudyjskiej. Pielgrzymce towarzyszą śpiewy oraz modlitwy.

Turystyka religijna nieodzownie związana jest z dźwiękiem, ponieważ towarzyszy jej śpiew, melorecytacja, modlitwa. Pielgrzymki, nabożeństwa, to przede wszystkim śpiew, który ma chwalić Boga i oczyszczać wiernych. Głównym celem melorecytacji (artystyczne wygłaszanie utworów literackich) oraz śpiewu pieśni religijnych, jest oczyszczenie, w którym odbiorca uwalnia się od zbędnych treści i nastawia się tylko na tematy religijne. Daje także odprężenie myśli, uspokaja, a nawet pobudza. Grupowe słuchanie muzyki oraz jej wykonywanie jest narzędziem psychologicznym, dzięki któremu można kierować świadomość uczestnika w odpowiednią stronę. Pieśni także mobilizują wiernych oraz pobudzają ich wyobraźnię [Michels 2002, ss. 162-163; Zwoliński 2004, s. 57].

Dobrym przykładem turystyki religijnej w Polsce są organizowane co roku Ogólnopolskie Spotkania Młodych Lednica 2000. Pola Lednickie, bo tak nazywa się teren, na którym organizowana jest impreza o charakterze cyklicznym, leżą nad jeziorem Lednickim, które znajduje się w obszarze Lednickiego Parku Krajobrazowego. Do Lednicy od roku 1997 przybywają tłumy wiernych z całej Polski i z zagranicy. Grają na instrumentach, śpiewają pieśni kościelne, a także kontemplują przy modlitwie, tworząc ducha miejsca, co sprawia, że Spotkania Młodych na Polach Lednickich skierowane są do osób religijnych [www.lednica2000.pl]. Turystyka religijna jest ściśle powiązana z dźwiękiem. Dźwięk funkcjonuje w każdej przestrzeni związanej z tym sektorem turystyki, tak jak w przypadku turystyki festiwalowej przedstawionej w kolejnym rozdziale.

4. Turystyka festiwalowa

Turystyka festiwalowa wchodzi w skład turystyki poznawczej. Charakteryzują ją podróże do miejsc, gdzie organizowane są różnego rodzaju festiwale (festiwale muzyczne, filmowe, teatralne, kulturowe, parady). Odpowiednio wcześniej rozreklamowane, zorganizowane i przygotowane, imprezy te przyciągają fanów z najdalszych stron świata. Festiwale najczęściej planowane są raz w roku, co nie tylko przyciąga ludzi, ale i podnosi popularność imprez [www-tatry.pl/turystyka-festiwalowa.html].

W ostatnich latach zostajemy zasypywani festiwalami o różnych profilach, w najróżniejszych miejscach w Polsce i na świecie. W Polsce sztandarowym festiwalem organizowanym już od 1970 r. jest przegląd muzyki rockowej zwany Wielkopolskimi Rytmami Młodych, w późniejszych latach przekształcony w Festiwal Muzyki Rockowej w Jarocinie. Rytmy Młodych budziły wiele kontrowersji ze względu na to, iż był to pierwszy festiwal rockowy w Polsce, na którym spotykała się młodzież z całego kraju. Różne subkultury (punk, metalowcy, hippisi, skinheadzi, rastafarianie, normalsi), różne gatunki muzyczne (punk rock, reggae, blues, rock, heavy metal) oraz ogromna publiczność, a na scenie najważniejsze polskie zespoły danych czasów. Fenomenem festiwalu była większa swoboda w zachowaniu oraz ubiorze. Pozwalano sobie na lekceważenie cenzury, która w latach 1970 i 1980 była powszechna. Właśnie dzięki tym czynnikom oraz muzyce ów festiwal przyciągał tak ogromną rzeszę młodych [Matykowski, Figisiak 2008, ss. 275-284].

Kolejnym bardzo popularnym festiwalem muzycznym w Polsce, jest festiwal Przystanek Woodstock, który swą nazwą nawiązuje do wydarzenia muzycznego z roku 1969 w miejscowości Woodstock pod Nowym Yorkiem. Polska edycja festiwalu odbywa się od 1995 r. Organizatorem Przystanku Woodstock jest Fundacja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy Jurka Owsiaaka. Impreza jest podziękowaniem za coroczną zbiórkę pieniędzy na cele charytatywne. Festiwal trwa trzy dni i jest bezpłatny. Uczestnikom udostępniane są ogromne pole namiotowe, toalety, zaplecze gastronomiczne, jak i wiele różnych atrakcji, od spotkań dyskusyjnych po akcje artystyczne. Na Woodstock przybywają zainteresowani z całej Polski, Niemiec, Czech, by poczuć ducha festiwalu i posłuchać zespołów muzycznych grających na dwóch scenach [www.wosp.org.pl/woodstock].

Coraz większe firmy, koncerty reklamują się dzięki festiwalom w naszym kraju. Powstają festiwale muzyczne kojarzące się i związane na stałe z marką, jaką sponsoruje dany festiwal. Jest to nowa fala festiwali, która rozprzestrzenia się zarówno po Polsce, jak i na całym świecie. Orange Warsaw Festiwal (Warszawa), Heineken Open'er Festiwal (Gdynia) czy Coke Live Music Festival (Kraków), to komercyjne imprezy masowe sponsorowane przez marki znanych produktów. Są to festiwale na poziomie europejskim, gdzie tysiące ludzi z całego świata ma szansę zobaczyć i pobawić się przy muzyce swoich idoli. Na kilkudniowych festiwalach, scenach zapierających dech, prezentowani są artyści znani na całym świecie. Wymienione eventy odbywają się w polskich miastach, które warto zobaczyć i zwiedzić, przez co każdy z tych festiwali staje się jeszcze bardziej wartościowy.

Teatr fascynuje, wciąga, inspiruje i jest czynnikiem, dzięki któremu powstają nowe festiwale, imprezy, spektakle oraz przybywają zainteresowani z zewnątrz. Festiwal Teatralny Malta w Poznaniu jest doskonałą przestrzenią do tworzenia sztuki ulicznej, eksperymentalnej, offowej. Na festiwal przyjeżdżają trupy teatralne z całego świata, a także muzycy, artyści audiowizualni, malarze, rzeźbiarze, artyści performance, tancerze. Spektakle odbywają się w miejscach postindustrialnych, w przestrzeniach nieteatralnych, często na ulicach. Festiwal Teatralny Malta gromadzi tysiące fanów z całej Europy. Jest to wydarzenie, które zostało trwale zaznaczone na kulturalnej mapie Europy [www.malta-festival.pl].

Warto wspomnieć również o cyklicznie odbywającej się imprezie w Poznaniu, jaką jest Ethno Port. To festiwal muzyki określanej mianem *world music*. Uczestnicy z całej Polski, dzięki festiwalowi Ethno Port, mogą sięgnąć po muzykę i kulturę z całego świata, jak również poznać się lepiej [www.ethnoport.pl].

Bardzo ważnym wydarzeniem muzycznym w naszym kraju jest najstarszy na świecie Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Fryderyka Chopina, organizowany co pięć lat już od 1927 r. w Warszawie. Wydarzenie to jest jednym z najbardziej reprezentacyjnych oraz rozpoznawalnych konkursów muzycznych na świecie, brzmi na nim wyłącznie muzyka Fryderyka Chopina [www.konkurs.chopin.pl/pl].

Istnieje ogromna ilość różnego rodzaju festiwali, konkursów, które są ważnymi wydarzeniami na mapie Europy. Jednym z ważniejszych światowych festiwali jest Montreux Jazz Festival. Jest to prestiżowy festiwal jazzowy odbywający się corocznie w Szwajcarii, na którym gościły same ważne osobistości kultury jazzowej. Miasto, w którym organizowana jest impreza, gwarantuje także wiele innych atrakcji, jak np. wernisaże znanych artystów, rejsy statkami po rzece, warsztaty i różne konkursy [www.montreuxjazz.com].

Turystyka festiwalowa jest mocno rozwiniętą formą turystyki. Organizatorzy kolejnych festiwali prześcigają się między sobą, a konsumenci wymieniają doświadczeniami. Do miejsc, gdzie organizowane są festiwale muzyczne czy teatralne, przybywają miliony ludzi i w zamian za niezapomniane wrażenia zostawiają środki finansowe niezbędne do tworzenia kolejnych zaskakujących widza festiwali. Dźwięk obecny jest w turystyce w różnym wymiarze. Staje się on wręcz niezbędnym walorem turystycznym do realizacji określonych form aktywności turystyczno-rekreacyjnych.

Dźwięk jako negatyw (dysfunkcja)

Dźwięki wywołane działalnością człowieka, a kształtujące otoczenie, są często czynnikami, które wpływają na degradację środowiska, turystyki i przyczyniają się do obniżenia jakości środowiska życia. Hałas, jest częścią rozwoju cywilizacyjnego. Dewastuje nie tylko środowisko naturalne, ale i to tworzone przez człowieka.

1. Hałas

Hałasem są wszelkie niepożądane, nieprzyjemne, dokuczliwe lub szkodliwe drgania mechaniczne ośrodka sprężystego, działające za pośrednictwem powietrza na organ słuchu i inne organy człowieka [Kill, Podciborski 2008, ss. 229-230]. Ta definicja obrazuje szkodliwość hałasu, który w sposób niszczący wpływa na otoczenie i środowisko, a przede wszystkim wywołuje agresje nerwowe, uniemożliwia komunikację między ludźmi, utrudnia pracę, niszczy środowisko, a w konsekwencji jakość życia ulega degradacji. We wcześniejszych rozdziałach wspomniane było, iż ludzie z dużych miast uciekają na ich peryferia z dala od zgiełku i hałasu, by odnowić swoje siły psychofizyczne. Miejsca, w których doświadczamy hałasu, tracą swą wartość, również turystyczną. Pragniemy spokoju i ciszy – większość osób wybierających wakacje właśnie te czynniki stawia na pierwszym miejscu, ponieważ gwar cywilizacyjny towarzyszy nam na co dzień w życiu i pracy.

Organizowane są sympozja na temat zanieczyszczeń akustycznych, gdzie omawiana jest ich szkodliwość. W 1985 r. odbyło się międzynarodowe sympozjum poświęcone problemowi hałasu pod nazwą *Prywatność dźwięku*. Na owym spotkaniu Parlament Europejski zgromadził różnego rodzaju dowody i podjął *Uchwałę o prywatności dźwięku i prawie do indywidualnego wyboru muzyki*. W Uchwale znalazły się przykładowe wnioski: (...) dążąc do ochrony szczególnej wartości muzyki, jako środka ekspresji (...) zwracając szczególną uwagę na szkodliwość bezpośredniego oddziaływania nadmiernie nagłośnionej muzyki, sygnalizując potencjalne zagrożenia psychologiczne, takie jak: rozdrażnienie, przytępienie wrażliwości, manipulowanie podświadomością, nawołuje się wszystkie rządy do zwiększonej wrażliwości na niechcianą lub nadużywaną muzykę i dźwięki, i wzywa do powszechniejszego stosowania środków takich jak: przepisy o naruszaniu porządku publicznego (...), zakaz nadawania muzyki w niektórych miejscach (np. w parkach publicznych lub na plażach), tworzenie stref ciszy [*Privacy of sound* 1985, za Gwizdalanka 1987, s. 21].

Hałas jest zanieczyszczeniem, które ma ogromny wpływ na ludzi i na środowisko naturalne. Hałas bardzo negatywnie wpływa na komfort realizacji ofert turystycznych. Środowisko przyrodnicze jest bardzo ważnym walorem turystyki, lecz w sposób destrukcyjny zostaje degradowane przez hałas, który stał się plagą światowej cywilizacji. Jednym z rodzajów hałasu, które niszczy środowisko naturalne i ma olbrzymi wpływ, m.in. na bezpieczeństwo turystów, są dźwięki wywołujące lawiny. Źródłem tych dźwięków są często *freerider*'owe zjazdy snowboardzistów po dziewiczych terenach.

2. Pusty dźwięk

Jazda na snowboardzie (tzw. desce) jest bardzo popularną dziedziną sportu w Polsce jak i na świecie. Deski snowboardowe, które są podstawowym wyposażeniem w tym sporcie, to skrupulatnie zaprojektowany sprzęt, który często robiony jest na zamówienie właściciela. Deskę snowboardową dla początkujących można kupić za kilkaset złotych, a deski do jazdy profesjonalnej to wydatek o wiele droższy, nawet do kilku tysięcy złotych. Deski wykonywane są z różnego rodzaju materiałów, lecz nie zawsze ekologicznych. Coraz więcej producentów stawia na ekologię i wprowadza na rynek deski snowboardowe pozbawione toksycznych dla środowiska dodatków. Jednym z rozwiązań są innowacyjne materiały, z których robione są deski, na przykład bambus, jako bardzo wytrzymały materiał idealnie nadający się do tworzenia snowboardów.

Forma snowboardu, która zostanie przedstawiona w pracy, niesie często negatywny wpływ na środowisko oraz uprawianie turystyki na szlakach górskich, stokach narciarskich. Idea *freeride* to wędrówka po górach w celu odnalezienia dziewiczych terenów i nienaruszonego śniegu. Celem podstawowym tej formy aktywności jest pozostawienie na śniegu czystego, idealnego śladu. Jednym z bardzo znanych *freerider*'owców na świecie jest Dominique Perret, którego słowa najlepiej przedstawia ideę *freeride*: Można to porównać do *surfingu*. Człowiek używa siły przyrody, aby się z nią zjednać, aby przez moment być z nią w harmonii. Są to chwile związane z niezwykle mocnymi przeżyciami. Ja też ciągle szukam takich chwil w górach, pozostawiających ślad tej emocji, tego przeżycia [www.snowboardowe.pl/artukul/freeride-36/].

Chociaż *freeride* jest sportem ekstremalnym, któremu towarzyszy wielka idea, to niestety ten sport posiada wiele negatywnych czynników. Zjazdy po tzw. dziewiczych terenach często wywołują lawiny, które mają ogromnie niszczyliską moc. Z książkowej definicji lawina to zsuwające się lub staczające z dużą prędkością ze stoku górskiego masy śniegu. Wielu snowboardzistów chcących się pokazać lub zademonstrować swe umiejętności, wybiera trasy niedozwolone i w ten sposób wywołuje lawiny. Istnienie również bardzo niebezpieczna, ekstremalna odmiana *freeride*'u, która polega na specjalnym wywołaniu lawiny i zjazdu razem z nią, co najczęściej kończy się nieszczęściem. Krzyk, głośnie dźwięki czy drgania wystarczą do wywołania lawiny. Snowboardziści uprawiający *freeride* skaczą na deskach z wielu metrów na świeży śnieg. Upadek z dużej wysokości wiąże się z odgłosem dźwięku, który wywołuje drgania i może wywołać lawiny. Śnieg przez drgania spowodowane dźwiękiem staje się bardziej ruchliwy i przestaje trzymać się gruntu, więc zaczyna się osuwać. Lawiny są niebezpieczeństwem dla środowiska, ponieważ niszczą wszystko, co spotkają na swej drodze, ale także stanowią zagrożenie dla turystów, narciarzy, snowboardzistów oraz mieszkańców terenów położonych przy stokach lub w sąsiedztwie gór.

Turystka oraz dźwięk, który jest jej stałym elementem, posiada wiele stron negatywnych niszczących środowisko oraz ruch turystyczny. Można pokusić się o stwierdzenie, że sama turystyka niszczy turystykę, ponieważ zakłócona często zostaje harmonia krajobrazu przez hałas, który degraduje środowisko naturalne, bardzo często przez nadmierne natężenie ruchu turystycznego.

Dźwięk jako element produktu turystycznego w opinii osób o wykształceniu muzycznym oraz przyszłych touroperatorów

Ciekawym uzupełnieniem powyższych rozważań może być odniesienie do autorskich badań nad dźwiękiem. Głównym celem badań była próba potwierdzenia przyjętej tezy: iż dźwięk jest stałym elementem produktu turystycznego. W badaniu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem ankietowania jako techniki badawczej. Kwestionariusz ankiety skierowano do osób o wykształceniu muzycznym i muzykologicznym oraz osób studiujących turystykę i rekreację (przyszłych touroperatorów), szkół wyższych w Poznaniu (UAM w Poznaniu, AM w Poznaniu oraz WSHiU). Badania przeprowadzono w miesiącach marzec – kwiecień 2012 r. W badaniu uczestniczyło 50 osób¹ (w tym 35 kobiet) o średniej wieku 23 lata, studiujących na poziomie zawodowym, zamieszkałych w Poznaniu (35 os.) lub okolicy (15 os.). Respondenci z kierunku turystyka i rekreacja stanowili 70% badanych (35 os.).

W kwestionariuszu zastosowano podział problemowy w konstrukcji ustawienia pytań badawczych. Pierwsza część dotyczy dźwięku i mała na celu jego zdefiniowanie oraz wskazanie, czym dla ankietowanego jest dźwięk w aktywności turystycznej, a także jak jest dźwięk zbudowany. Pozwoliło to na wykazanie różnic w zakresie wiedzy muzykologicznej pomiędzy odpowiedziami respondentów o różnym wykształceniu. Część druga dotyczyła aktywności turystycznej. Z założenia umożliwić miała identyfikację sytuacji zadeklarowanych przez respondentów, w których dźwięk nieodzownie kojarzony jest z turystyką oraz z produktem turystycznym, a także z rolą, jaką odgrywa dźwięk w aktywności turystycznej. Badania były swoistą konfrontacją osób pojmujących dźwięk w turystyce w sposób *stricte* muzykologiczny a także respondentów nastawionych przede wszystkim na turystykę, człowieka a środowisko i rekreację. Wyniki badań wykazały:

1. Dźwięk w ujęciu definicyjnym jest przez poszczególne grupy respondentów różnie definiowany. W wyniku badań ustalono, iż dźwięk to:
 - dla 27 badanych zjawisko akustyczne, które kojarzy się z: falą dźwiękową (16 os.), drganiem (5 os.) i częstotliwością (3 os.);
 - zjawisko odbierane zmysłem słuchu – zjawisko fizjologiczne (10 os.);
 - muzyka (7 os.);
 - nośnik emocji (3 os.) i przesłanie (3 os.).

Studenci turystyki i rekreacji charakteryzowali dźwięk jako zjawisko towarzyszące środowisku i naturze (szum lasu, dźwięk wody, śpiew ptaków). Studenci kierunków muzycznych określali dźwięk przede wszystkim ze strony matematyczno-fizycznej, jako falę akustyczną. Niezależnie badani studenci zarówno z kierunków turystyki i rekreacji, jak i muzykologii definiowali dźwięk w ujęciu anatomicznym oraz psychologicznym – jako zjawisko odbierane przez nasz narząd słuchu, który może wywołać poszczególne stany emocjonalne lub psychiczne.

2. Wszyscy badani (50 os.) wskazali na bardzo duże znaczenie dźwięku na emocje, jego odczuwalność zarówno w wymiarze negatywnym jak i pozytywnym. Respondenci opisywali, iż dźwięki koją (80%, 40 os.), a także mogą przeszkadzać w danym momencie (1 os.). Dźwięk wpływa na emocje w zależności od sytuacji (16%, 8 os.) oraz oblicza dźwięku (1 os.).
3. Zdaniem badanych jako dźwięki pomagające zapewnić relaks oraz odnowę sił psychofizycznych, najważniejszym jest szum morza (23 os.), a także: odgłosy lasu (15 os.), śpiew ptaków (5 os.), dźwięki instrumentów (5 os.) oraz odgłos deszczu (2 os.).

¹ W badaniach zjawisk społeczno-ekonomicznych (w tym przestrzennych – przyp. aut.) uznaje się próbę za dużą, jeśli minimalna grupa respondentów wynosi 50 [Matkowski 1992, s. 153].

Dźwięki natury zapewniają relaks i jak podkreślają badani, choć są stałym elementem środowiska życia człowieka, stanowią jego niezauważalny atrybut.

4. W kontekście jakości wypoczynku wyniki badań wykazały, iż dla 36 respondentów dźwięk jest spójnym elementem z otoczeniem, dodatkową atrakcją dla 10 osób, a tylko dla 4 najważniejszym elementem miejsca wypoczynku. Nikt z badanych nie podał dźwięku jako elementu destrukcyjnego zakłócającego spokój.
5. W opinii respondentów dźwięk staje się walorem turystycznym potrzebnym do realizacji aktywności turystycznej. Wśród wskazań odwołujących się do doświadczeń własnych badani wyróżnili: podróże na festiwale muzyczne (15 os.), bieszczadzkie wędrówki szlakami górskimi (15 os.), obserwacje ptaków (14 os.), grę muzyków na ulicach miast (4 os.), wieczorne biesiady na rynkach miejskich (1 os.) oraz pielgrzymki do miejsc świętych (1 os.).

Aż 25 osób spośród badanych doświadczyło nierozzerwalności dźwięku z realizowaną aktywnością turystyczną w kontaktach z naturą, dla pozostałych (22 os.) dźwięk jest częścią kultury i sztuki oraz kultury bycia (zachowań charakterystycznych w miejscach niepowtarzalnych).

6. Niezależnie od kierunku studiów 35 ankietowanych poleciłoby konkretne miejsce wypoczynku innym z uwagi na obecność w nim określonych dźwięków. W uzasadnieniu badani odpowiadali różnorodnie, albowiem każdy rozpatrywał inną (indywidualną) przestrzeń odniesienia. Większość (27 os.) podświadomie wybierało miejscowość, miasto lub wieś, ze wskazaniem, iż polecą dane miejsce jedynie w przypadku, gdyby dźwięki odgrywały dużą rolę, a samo miejsce oferowałoby jednocześnie inne atrakcje, posiadało swój klimat. Wśród wskazań krajobrazowych, 13 badanych wybrało obszary takie jak góry, morze, lasy. Obecne w miejscu wypoczynku dźwięki relaksują (17 os.), dają możliwość przemyśleń (8 os.), wyciszenia (2 os.), dają podstawę określonym zachowaniom (4 os.), jak wspólnego spędzania czasu w poszukiwaniu źródła dźwięku lub sposobu jego wydobywania (3 os.), czy też cichych rozmów (1 os.).
7. Spośród badanych aż 43 wskazało, iż dźwięk jest i zawsze będzie nieodzownym, stałym elementem produktu turystycznego. Jest on często traktowany jako tło (16 os.) miejsca wypoczynku, a jego recepcja odbywa się mechanicznie a nie analitycznie (13 os.) – nie zastanawiamy się jaką istotną rolę odgrywa dźwięk w danym miejscu, traktujemy go jako coś, co po prostu jest.

Osoby, dla których muzyka jest bliska (jest pasją) nie przechodzą obojętnie obok dźwięku. Dźwięk odgrywa bardzo ważną rolę w postrzeganiu przestrzeni turystycznej, obecnych w niej zasobów i walorów turystycznych. Staje się on walorem turystycznym potrzebnym, a nawet niezbędnym, do realizacji określonych form aktywności turystyczno-rekreacyjnych. Badania wykazały wyraźny związek pomiędzy rolą dźwięku w postrzeganiu przestrzeni turystycznej a jego znaczeniem w tworzeniu produktu turystycznego.

Podsumowanie

W czasach wszechobecnego hałasu krajobraz dźwiękowy wypełniony dźwiękami harmonijnymi (pozytywnymi, akceptowanymi) oraz miejsca ciszy są coraz rzadszą wartością. Dźwięki pozwalają nam poznawać przestrzenie i krajobrazy – naturalne i kulturowe, miasta, budynki, ludzi. Każde miejsce posiada swoje specyficzne odgłosy. Odwiedzane przez nas miejsca są często „biblioteką dźwięków”. Dźwięk kształtuje otoczenie, środowisko naszego życia, a także nas samych.

Turystyka trwale związana jest z dźwiękiem. Istnieje wiele form turystyki, których realizacja opiera się na dostępie do określonej jakości dźwięku. Turystyka festiwalowa, religijna, obserwacja ptaków czy podróże po całym świecie w celu poznawania innych kultur, to oferta turystyczna, w której obrębie powstają produkty turystyczne, gdzie dźwięk odgrywa

bardzo istotną rolę. Produkt turystyczny oraz dźwięk są w stałej, nierozzerwalnej symbiozie, zapewniając nie tylko odnowę sił biopsychofizycznych, ale także doznania estetyczne.

Bibliografia

- Bernat S., 2008, *Kierunki kształtowania krajobrazów dźwiękowych*, [w:] „Dźwięk w krajobrazie, jako przedmiot badań interdyscyplinarnych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 11, PTG, Lublin, ss. 100-121
- Bernat S., 2008, *Słowo wstępne*, [w:] „Dźwięk w krajobrazie, jako przedmiot badań interdyscyplinarnych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 11, PTG, Lublin, ss. 7-8
- Bernat S., 2011, *Krajobraz dźwiękowy jutra*, [w:] „Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 15, PTG, Sosnowiec, ss. 193-205
- Biblia Tysiąclecia*, 2002, *I Księga Samuela 16, 14-22. Stary Testament*, wyd. Pallottinum, Poznań
- Drobner M., 1973, *Akustyka muzyczna*, wyd. PWM, Kraków
- Dz. U. Nr 62, poz. 627 Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska*, (z późniejszymi zmianami)
- Gwizdalanka D., 1987, *Rewaloryzacja homo musicus*, [w:] „Ruch Muzyczny”, nr 24, ss. 7-21
- Jorasz U., 2010, *Słuchając, czyli kontredans akustyki ze sztuką*, wyd. nauk. UAM, Poznań
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2010, *Produkt turystyczny*, PWE, Warszawa
- Kill J., Podciborski T., 2008, *Wpływ hałasu lotniczego na sposób zagospodarowania przestrzeni*, [w:] „Dźwięk w krajobrazie, jako przedmiot badań interdyscyplinarnych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 11, Instytut Nauk o Ziemi UMCS, PTG, Lublin, ss. 225-230
- Kołącki R., 2011, *Prezentacja multimedialnego projektu Tonopolis* [w:] „Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 15, PTG, Sosnowiec, ss. 1-7
- Kruszewicz A.G., 2005, *Ptaki Polski*, t. I, Multico, Warszawa
- Lecourt E., 2008, *Muzykoterapia, czyli jak wykorzystać siłę dźwięków*, wyd. Videograf II, Katowice
- Matykowski Z., 1992, *Zbieranie i tworzenie informacji w badaniach społeczno-geograficznych: problemy i trudności*, [w:] „Współczesne problemy geografii społeczno-ekonomicznej Polski”, Seria Geografia nr 55, wyd. UAM, Poznań, ss. 149-161
- Matykowski R., Figisiak E., 2008, *Spoleczne i przestrzenne aspekty oddziaływania festiwalu muzyki rockowej w Jarocinie*, [w:] „Dźwięk w krajobrazie, jako przedmiot badań interdyscyplinarnych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, Instytut Nauk o Ziemi UMCS, PTG, Lublin, ss. 275-284
- Michels U., 2002, *Atlas muzyki*, t. I, wyd. Pruszyński i S-ka, Warszawa
- Rogowski M., 2008, *Próba określenia kryteriów do mapy krajobrazów dźwiękowych szlaku turystycznego*, [w:] „Dźwięk w krajobrazie, jako przedmiot badań interdyscyplinarnych”, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, nr 11, PTG, Lublin, ss. 62-65
- Zwoliński A., 2004, *Dźwięk w relacjach społecznych*, wyd. WAM, Kraków

Źródła internetowe

- www.konkurs.chopin.pl/pl, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.mfiles.pl/pl/index.php/Turystyka_religijna, dostęp z dn. 16.04.2012
- www.birdsafaris.com/Polish_BirdSafari.pdf, dostęp z dn. 12.04.2012
- www.birdwatching.pl/, dostęp z dn. 12.04.2012
- www.cowtoruniu.pl/, dostęp z dn. 16.04.2012
- www.ethnoport.pl/, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.lednica2000.pl/, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.malta-festival.pl/, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.montreuxjazz.com/, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.snowboardowe.pl/artykul/freeride-36/, dostęp z dn. 18.04.2012
- www.tatry.pl/turystyka-festiwalowa.html, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.tonopolis.pl/, dostęp z dn. 16.04.2012
- www.wosp.org.pl/woodstock, dostęp z dn. 17.04.2012
- www.krajobraz2007.republika.pl/, dostęp z dn. 11.03.2012

Sound as a constant element of a tourism product on the basis of chosen examples

Key words: sound, soundscape, silence, noise, tourism product

Abstract

Sound connected with space and time has been accompanying a man since the beginning of mankind. Noises of nature and civilization which accompany our daily activities, and music which is said to have the power of making people more benevolent towards each other – are auditory impressions so strongly connected with our lives that they have become imperceptible. Sound shapes our surroundings and environment, and also ourselves. Tourism has been abidingly connected with sound. There are many types of tourism which are based on sound. Festival tourism, religious tourism, bird watching or traveling around the world in order to become familiar with different cultures and folklore – are all the elements which are created and also inspired by sound as secondary effect. Tourism product and sound are the elements which are very close to each other due to the fact that they create one inextricable symbiosis providing us with recreation, strength recovery, as well as aesthetic experiences.

This paper presents the results of study conducted among the respondents with music education and prospective tour operators. The main objective of the research was the attempt to determine what sound in tourism activity is for the respondents, and how it is associated with tourism and with tourism product. Completion of the study made it possible to determine two reference perspectives – music and tourist. This research is also a specific confrontation of individuals understanding sound in tourism in a *stricte* musicological way, with the respondents who are primarily oriented towards tourism and recreation.